

Uusia näkökulmia monipaikkaisuuteen

LAPINTIE, KIMMO (2022) *Planning and the Multi-local Urban Experience – the Power of Lifescapes*, 116 s. Routledge, London.

Monipaikkaisuus on yksi aikamme kaupunkisuunnittelun avainkäsitteistä. Emeritusprofessori Kimmo Lapintien teos toimii todellisena ajatusten herättäjänä ja oivana avauksena keskusteluun kaupungeista, niiden rakenteista ja ihmisten todellisesta tai kuviteltavissa olevasta liikkuvuudesta. Teos nostaa esiin sekä kaupunkien suunnittelun että tietotyön ajattel- ja hallintamallien taustalla vallitsevia ajassa ja paikassa pysähtyneitä ongelmia. Tosin Lapintie ei esitä ratkaisevansa näitä ongelmia, vaan rohkaisee tutkijoita aikaisempaa avoimempaan ja laajempaan keskusteluun. Lapintie ei siis pyri esittämään uutta tulkintaa monipaikkaisuudesta, vaan kyseenalaistaa vallitsevia näkemyksiä osin provokatiivisilla esimerkeillä ja avoimilla kysymyksillä. Sivumäärältään yllättävän lyhyt teos tuleekin lukea kokonaisuutena, jotta sen yksittäisten väittämien muodostama kokonaisuus avautuu ymmärrettävästi. Teos onkin yritys muodostaa monipaikkaisuudesta kokonaisuus ja tarkastella sitä erilaisista näkökulmista yksittäisten ilmiöiden sijaan. Lapintien ajatus monipaikkaisuudesta kaikkialla vaikuttavana ilmiönä on kiintoisa ja tekee teoksesta innostavan, vaikkakin vaativan luettavan.

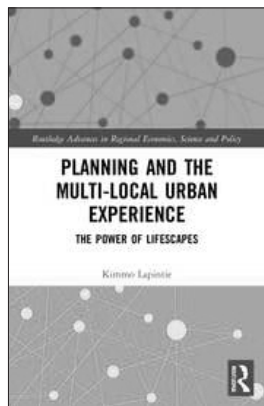
Teos rakentuu esipuheesta ja kymmenestä luvusta, joihin sisältyvät niin johdanto kuin myös päätelmät. Sivumäärältään hämäävän lyhyt teos vaatii lukijaltaan erittäin paljon, vaikka Lapintie pyrkii keskustelemaan valitsemiensa filosofien ja eri tieteenalojen tutkijoiden kanssa kirjoittamalla omaa ajatteluaan ohjanneet väittämät auki lukijalle. Teos onnistuu siten vangitsemaan monipaikkaisuuden käsitteellistämisen ontologiset ongelmat ja herättämään kysymyksiä, mikä on teoksen tarkoitus. Oikeastaan on raikasta lukea enemmän ontologiseen filosofiaan kuin epistemologiseen empiriaan rakentuvaa teosta. Lapintien ontologinen pohdinta keskittyy nykyisten monipaikkaisuuden analyysien rajoitusten pohtimiseen. Valinta paljastaa Lapintien kiinnostuksen niin tieteen kuin myös kaupunkisuunnittelun filosofiaan. Silti etenkin tottumattomalle lukijalle teos voi osoittautua liian vaativaksi lukukokemukseksi. Lapintie ansaitsee arvostuksen siitä, että on uskaltanut kirjoittaa teoksen, joka ei anna valmiiksi pureskeltuja vastauksia.

Teoksen suurin ansio on se, että Lapintie tarkastelee virallisia tilastoja ja niiden pohjalta rakentuvaa kaupunkisuunnittelun joustamattomuutta suhteessa ihmisten muuttuviin elämäntilanteisiin. Lapintie korostaa arkisen elämän liikkuvuuden jäävän virallisen asuinpaikkaan perustuvan tilastoinnin varjoon. Kakkoskoti, kesämökki ja matkatyö eivät näy tilastoissa. Samoin tietotyöläisten jopa päivittäin vaihtuvat työpaikat eivät vastaa yksiselitteistä nimellistä työntäjän

osoitetietoa siitä, missä työtehtävät todellisuudessa suoritetaan. Monipaikkaisuus näyttäytyykin yhtenä kaupungistumisen ja kaupunkien piirteinä, mitä ei ole juuri huomioitu kaupunkisuunnittelussa. Lapintie edellyttää monipaikkaisuuden samoin kuin ihmisten liikkumisen entistä tarkempaa huomioimista kaupungeja suunniteltaessa. Tosin Lapintie ei juuri pohdi esittämiensä monipaikkaisuuksien eroja, vaan tyytyy yhdistämään erilaiset ajassa, ja osin myös paikassa vaihtuvat merkitykset yhdeksi monipaikkaisuudeksi. Siten kaupunkilaisuus osoittautuu välillä tiukan paikkasidonnaiseksi, kun taas välillä se on erilaisten mahdollisuuksien muodostama kudelman, jolla on useita fyysisiä ilmentymiä eri paikoina. Lapintien näkemyksen ytimessä on monipaikkaisuuden mahdollistava tietotekninen kehitys, joka muuttaa ihmisen fyysisen läsnäolon fyysisestä olinpaikasta riippumattomaksi (olo)tilaksi.

Monipaikkaisuuden ja ajan suhde – saavutettavuus – on yksi tärkeimmistä ilmiöistä, joita Lapintie tarkastelee. Keskeisen osan monipaikkaisuudesta muodostaa aika eli missä kehollinen ihminen viettää työ- ja vapaa-aikansa ja miten erilaisten kehollisten toimijoiden eri toimiin käyttämä aika jakautuu. Silti kaupunkirakenteen muutos ajassa jää lähestulkoon sivuosaan useimpiä keskusteluita niin kaupunkisuunnittelussa kuin myös Lapintien pohdinnassa. Kaupungit eivät ole pysyneet muuttumattomina sen paremmin fyysiseltä rakenteeltaan kuin hallinnolliselta asemaltaan. Euroopassa samoin kuin nykyisen Suomen alueella on kaupungilla koko historiallisena aikana ollut hallinnollisesti ja oikeudellisesti erityinen asema verrattuna muihin kuntiin (aikaisemmin pitäjiin). Kaupunkien erityisasema onkin vaikuttanut Suomen kunnallishallintoon ja yhdyskuntarakenteeseen aina 1980-luvun puoliväliin saakka. Kuten Lapintie osoittaa, kaupunkisuunnittelussa ei ole riittävästi huomioitu kaupunkien toiminnallisuuden ja rakenteiden muuttumista ajassa, vaan suunnittelijoiden mielikuvat vanhojen kaupunkien rakenteista sekä muurien toisistaan erottamista yhdyskunnista ovat vaikuttaneet – ja vaikuttavat – edelleen liian voimakkaasti siihen, millaisiksi kaupungeja jäsennetään niin teoriassa kuin käytännössäkin.

Lapintien ajattelun ja siten teoksen lähtökohtana on kaupunki. Tästä syystä teoksesta jää puuttumaan olennainen huomio koko yhteiskunnan mahdollisesta monipaikkaisuudesta. Esimerkiksi nimellisesti kaupungin rajojen sisällä asuva voi asua maatilalla, käydä töissä toisessa kunnassa sijaitsevalla tehtaalla sekä hoitaa viikonloppuisin ja lomilla metsäpalstaa kolmannessa kunnassa. Onko laajassa kaupungissa, vaikkapa Joensuussa, vanhan Kiihtelysvaaran kylissä asuvien kaupunkilaisten arki luontaista monipaikkaisuutta? Siten monipaikkaisuuden voi johtaa, kuten Lapintie tekee, nimellisten kuntarajojen arvosteluun. Lapintien olisikin suonut pohtivan vielä syvällisemmin

etenkin huokoisten kuntarajojen merkitystä monipaikkaisuuden määrittämisessä.

Suurempi kysymys liittyy kuitenkin aikaan aikakausina ja sekä työn että liikkuvuuden käsitteiden historiallisiin ilmentymiin. Monimuotoiset kotien ja tuotantotilojen yhdistelmät olivat arkipäivää lähes kaikissa kaupungeissa aina 1800-luvulle, jolloin tehdas ja sen jälkeen toimisto erottivat kodin ja työn, kuten Lapintie osoittaa. Lapintie tarkasteleekin etätöitä ja erityisesti työn ja paikan suhdetta useista eri näkökulmista. Silti niin sanotun etätöiden arvo ei ole sen uutuudessa; etätö, jos sen ymmärtää asuinpaikkakunnan ulkopuolella tehtynä työnä, on ollut tavanomaista kaikissa kaupungistuvissa yhteiskunnissa. Tästä syystä esimerkiksi Suomessa kuntien väkiluvuista löytyy huomattavia eroja riippuen siitä, tutkiiko vero-, henki- vai kirkonkirjoja. Siten yhdeksi kysymykseksi muodostuu nykyisen monipaikkaisten henkilöiden suhde ammatillisten eliittien ikaikaaiseen liikkuvuuteen? Nykyisyydessä vallitsevan ilmiön pidemmälle menneeseen aikaan ulottuva tarkastelu voi hyvinkin laajentaa siitä käytävää keskustelua ja nostaa esiin uusia näkökulmia ja ajallisia jatkumia.

Onkin todella kiinnostavaa huomata, että vaikka Lapintie korostaa kielellisestä käänteestä alkunsa saaneista pohdintoissaan ontologisuutta ja suomenkielisten käsitteiden erityisyyttä, hän ei tarkastele etätöitä suomenkielisenä käsitteenä eikä pohdi sen suhdetta englanninkieliseen käsitteeseen *telework*. Samoin Lapintieltä olisi toivonut itsekritiisempänä ajatusharjoituksena sellaisten rajoitusten (*constraints*) tarkastelua, mitkä estävät sekä etätöiden että monipaikkaisen kaupungin hyödyntämisen. Siinä, missä kaupungin julkisten ja yksityisten tilojen hyödyntäminen etenkin luovaan tieto- tai toimistotyöhön on mahdollista, on myös huomattavan paljon sellaisia työntekijöitä, jotka eivät joko voi tai saa tehdä töitä missä tahansa.

Lapintie pohtii oivaltavasti todellisten ihmisten (*corporeal people with flesh and blood*) kehollisen liikkuvuuden mahdollisuuksia ja siihen liittyviä osin todellisia, osin kuviteltuja rajoitteita. Lapintie huomauttaa, että henkilön ikä ei ole merkittävä määrittäjä monipaikkaisuudessa. Varallisuuskin määrittää henkilön liikkuvuutta ja monipaikkaisuutta vain epäsuorasti. Kuitenkin Lapintien käyttämät esimerkit usein viittaavat jo varsin varttuneisiin sekä varakkaisiin yksilöihin, jolloin kysymys kaupunkisuunnittelusta, monipaikkaisuudesta ja yksilöiden päivittäisestä liikkumisesta jää etäiseksi pohdinnaksi esimerkiksi pienten lasten vanhempien arjesta. Onko päiväkotien ja koulujen sijoittaminen lähelle kaupunkien työpaikka-alueita parempi ratkaisu kuin niiden sijoittaminen (etäälläkin) sijaitsevien kotien lähelle? Teoreettisesta näkökulmasta päiväkodin ohi kulkeva, ajallisesti mutkaton työmatka näyttää houkuttelevalta, mutta näyttävätkö lastenvaunuja pullistelevat julkiset liikennevälineet tai lapsiperheiden autoista tukkeutuneet tiet yhtä houkuttelevilta?

Lapintien teoksen arvo onkin juuri ajatuksen herättämisessä ja juuri siitä syystä sen lukeminen suositeltavaa. Puhkiarvioitujen artikkelien aikakaudella on erityisen arvokasta lukea tekstiä, joka on verraten hyvin kirjoitettu ja joka valmiitta vastauksitta pakottaa lukijan ajattelemaan. Vaikka teos keskittyy vain kaupunkien omassa ajassamme laajentamatta keskustelua koko yhteiskunnan monipaikkaisuuteen, on Lapintien teos hyvä lisä jo pitkään jatkuneeseen keskusteluun monipaikkaisuudesta. Kenties teoksen ydinsanomien onnistuivat määrittämään jo muinaiset roomalaiset, jotka totesivat: ”missä sydän, siellä hyvä”.

MATTI O. HANNIKAINEN

*Historian oppiaine,
Helsingin yliopisto*

Vaikuttavaa maantiedettä

TANI, SIRPA; CANTELL, HANNELE; HILANDER, MARKUS & JUTILA, HEIKKI (2023) *Maantiede – maailmantiede. Ympäristö ja ihminen vuorovaikutuksessa*, 310 s. Gaudeamus, Helsinki.

Maantiede on maailmantiede, koska se tukee maailmanlaajuisten, eri tavoin maan pinnalle ja ihmisten arkeen paikantuvien monimutkaisten ilmiöiden kokonaisvaltaista hahmottamista. Maantiede on maailmantiede, koska se auttaa maailmantilaan liittyvien ongelmien ratkaisemisessa. Maantiede on maailmantiede, joka tarkastelee maailmaa sekä luonnontieteellisestä että ihmistieteellisestä näkökulmasta, ympäristön ja ihmisen toiminnan vuorovaikutussuhteisiin keskittyen. Näin voisi tiivistää tässä esittelemäni kirjan johtajatuksen.

Maantiede – maailmantiede on suunnattu erityisesti maantiedon ja -tieteen sekä ympäristöopin opettajille, varhaiskasvatustajille sekä näiden alojen opiskelijoille

mutta yhtä lailla myös kelle tahansa maailmantilasta ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneelle. Kyseessä on ennen muuta opaskirja, jossa tietolaatikat, opetusvinkit, pohdintatehtävät, kirjallisuussuositukset ja asiantuntijahaastattelut ovat tärkeässä roolissa. Kirja on myös kiintoisa maantiedepoliittinen puheenvuoro, alan identiteetin ja maailmasuhteen monipuolinen koonos. Globaaleihin haasteisiin vastaaminen on vahvasti esillä kuten myös yksilön suhde ympäristöön. Maantieteellisen ajattelun historiaa luodetaan, keskeiset maantieteelliset käsitteet esitellään, samoin visuaalisten aineistojen mahdollisuuksia avataan.

Lisäksi vastakkainasetteluiden ja toiseuttamisen jännitteitä käsitellään laajasti. Jännitepurkuun lääkkeeksi tarjotaan erilaisuutta kunnioittavan argumentoinnin ja dialogin edistämistä. Tekijät korostavat, että dialogien avulla on mahdollista syventää ymmärrystä syrjintää ylläpitävistä yhteiskunnallisista rakenteista ja luoda edel-